

gen.' Met dergelijke platitudes meende Sokal te bewijzen dat er wel degelijk een 'reële wereld' bestaat die als empirisch grondvlak dient. Zijn gewilde banalisering van de chaostheorie en perifere disciplines vond overigens een verlengde in de volledige Antwerpse conferentie. Die bleek van bij het begin veeleer een offensief tegen het postmodernistische gedachtegoed te willen lanceren dan dat ze bereid was een constructieve dialoog op te zetten. Een spijtige vaststelling, zeker als je weet dat er wel al pogingen zijn ondernomen om uit de gedateerde, modernistische patstelling te geraken. Als eenzame roeper in de woestijn pleitte wetenschapsfilosoof J.P. Van Bendegem in die zin op het congres voor een autonome ruimte waarin reflectie over cultuur en wetenschap mogelijk zou zijn.

Foert!

Een aanzet tot vergelijk gaf Claude Lévi-Strauss vanuit een andere optiek al in 1968 (zie *Manifest*). De auteur maakt een onderscheid tussen de bricoleur of de knutselaar en de ingenieur. Waar de laatste vertrekt van een vrij abstract model van hypothesen en theorieën om dan in een experimentele setting de zaak te gaan manipuleren, ordent de wild denkende bricoleur zijn eigen wereld met wat in de zichtbare omgeving direct gegeven is. De wetenschapper wil daarmee vooral bewijzen, de knutselaar een begrijpelijke wereld om (in) te overleven. Beiden scheppen ze hun werkelijkheid. Ze creëren orde, waar iedereen chaos verwachtte, of ze chaotiseren juist waar iedereen rust beleefde. 'De wereld verenigen of de wereld verbeteren?', luidt dan ook de centrale vraag in *Noorderlicht*, de nieuwe tekst van Paul Pourveur die door De Tijd in de Beurschouwburg werd gelezen.

De toneelauteur entte zijn schrijftuur op een cruciale discussie over kwantummechanica tijdens de Solvay-conferentie in 1927. In de week van 24 tot 29 oktober kwamen hiervoor enkele gerenommeerde wetenschappers bijeen in het Brusselse Hotel Métropole. Ze boggen zich over een 'duivelse wiskunde' die los kwam te staan van de empirie, maar niettemin bleek te kloppen! Het Westers deterministisch wereldbeeld en het causaliteitsgeloof kreeg hier een onherstelbare deuk. Met chaos als wetenschappelijk principe injecteerde de kwantummechanica als het ware het onrustvirus bij de wetenschappers. Wie weet, was het wel op deze plek in Brussel dat één van de geniaalste conferentiegangers zijn tong leerde uitsteken. Wanneer men in het heetst van de discussie geen woorden meer vindt, kan enkel het lichaam nog praten. 'Het lichaam weet dan raad, men steekt de tong uit en maakt een ge-

luid dat duidelijk maakt wat men van de anderen vindt. Dat is een gebaar vol energie; en naast alle andere voordelen is het ook nog on-dubbelzinnig. (...) De uitgestoken tong zegt nee met tal van ondertonen, er kan agressie bij komen, tegenzin of spot, en het gebaar ver-raadt dat men de tegenpartij beschouwt als idioot of neuroot.'² De wetenschapper die ooit op deze ondubbelzinnige wijze zijn standpunt te kennen gaf, was niemand minder dan Albert Einstein.

Einstein was hoe dan ook in Brussel en hij was tegen. Maar het symbolische gewicht van de wetenschappelijke halfgod zou het niet halen, zelfs niet met uitgestoken tong. De kwantummechanica is vandaag een onweerlegbaar feit geworden binnen de fysica. De explosieve vaststellingen van dit paradigma zouden overigens ook voorbij de grenzen van de wetenschap voelbaar worden. Wanneer de band tussen oorzaak en gevolg bevraagd wordt, komen nog andere, minder evidente opvattingen op de helling te staan. Zo laat Paul Pourveur de shock van het onzekerheidsbeginsel doortrillen in uiteenlopende sferen als de romantische liefde en de modernistische degelijkheid van een gebouw als Hotel Métropole. Niets is meer zeker. De wereld wordt in *Noorderlicht* aan het wankelen gebracht.

Het onzekerheidsprincipe past zeker ook binnen de filosofie van de Beurschouwburg. Nu eens geven ze jonge muzikanten en frisse modeontwerpers het podium met als enig artistiek criterium: tien minuten. De andere keer zetten ze een wetenschapper en een kunstenaar voor drie dagen bij elkaar om ze daarna aan het publiek uit te leveren. Als er iets buiten kijf staat, dan is het wel dit: de Beurs mijdt het risico niet. Of het daarbij tijdens *Wet/Art* altijd tot een zachte *stagelanding* kwam, is uiteraard een andere zaak. Uit de confrontaties bleek in elk geval dat de media van artiest en academicus grondig verschillen. Terwijl de eerste het van het performance-aspect moet hebben, houdt de tweede het vaak bij de spreekwoordelijk droge lezing. Ook dit onderscheid is niet verwonderlijk. De wetenschapper mag vooral niet de indruk wekken zijn slagkracht uit retorische of andere trucs te halen. De waarheidsclaim veronderstelt dat hij zonder die ingrepen moet overtuigen. De artiest mag nu eenmaal argumenteren zonder de waarheid te spreken. De twee vormen, de lezing en de performance, zien we elkaar op het podium gegeld tegenspreken. De ene avond 'haalt' de wetenschapper het en lijkt de Beursbühne op een wetenschappelijk colloquium. De andere dag zitten we in een theatervoorstelling of een andere kunstvorm.

Zo ziet het publiek de samenwerking tus-

sen Pauline en Steels uitmonden in een lezingensessie, wat demonstraties en een gemoedelijke babbel. Bij *Noorderlicht* gebeurt het omgekeerde en wordt het wetenschappelijk discours volledig in een theatervorm gegoten. De kwantummechanica vormt enkel een aanleiding tot acteer spel. Critical Art Ensemble plaatst beide vormen dan weer letterlijk achter mekaar: een lezing wordt geïllustreerd met performances. Ook bij Balsamo en Shea lopen tekst, muziek en video jammerlijk langs elkaar heen. Interessant wordt het pas echt wanneer wetenschapper en kunstenaar niet alleen inhouden van elkaar lenen, maar ook hun vertrouwde vorm confronteren. Zo een experiment slaagt bij Jens Verwaerde en Maatschappij Discordia.

Je zou verwachten dat de confrontatie tussen een 'Bonobo-bioloog' en de zonderlinge theaterfiguren zou leiden tot een hoogst grappige illustratie van een merkwaardige apen-cultuur. Het thema van de avond werd daarentegen het onderscheid zelf tussen wetenschapper en theatermaker. Verwaerde, meestal in de buurt van zijn spreekstoel, altaar van de academische lezing, werd omsingeld door acteurs die hem het vuur aan de schenen legden. Toen Jan Joris Lamers de waarheidseis van de wetenschapper attaqueerde, bereikte de spanning een hoogtepunt. Met de welbekende ironisch-cynische speelstijl poogden de vier acteurs de wetenschapper onderuit te halen. Discordia had daarbij alle troeven in handen: ze stonden op een vertrouwde plek, speelden in hun bekend medium en ze waren bovendien in de meerderheid. Toch haalden ze hun slag niet thuis. Verwaerde liet zich namelijk niet verleiden tot de fictieve wereld van het theater. 'God dobbelt niet', was destijds Einsteins antwoord op de onzekerheidsimpasse. Evenmin wou de positivist in de Beurs spelletjes spelen. De onderzoeker weet wat hij zegt en waarom hij het zegt, deze zekerheid vormt nu eenmaal zijn bestaansgrond. In zijn discours geen ironie. Toen het retorische geweld van Discordia bleef aanhouden, was er voor de wetenschapper dan ook maar één uitweg. Het de rug toekeren. Wat Verwaerde dan ook daadwerkelijk deed. Zowel toeschouwer als acteur moesten het aan het einde van de avond stellen met de rug van de wetenschapper. Dit was WET/ART op z'n scherpst. *Science Friction*, inderdaad.

1. Paul Vandenbroeck: Jheronimus Bosch. Tussen volksleven en stadscultuur, EPO, Berchem, 1987.

2. Peter Sloterdijk: Kritiek van de cynische rede, De Arbeiderspers, Amsterdam, 1984, p. 238.